

ULVSHALE

Ulvshale-halvøen er noget helt specielt, lavet af flintesten fra Møns Klint og transporteret hertil af strøm og bølger. Det specielle landskab giver et væld af forskellige oplevelsesmuligheder. På denne vandrerute – som kommer gennem forskellige naturtyper – kan vi kun angive nogle af mulighederne. En stor del af landskabet er ganske fladt men det gør ikke oplevelserne mindre.

Hvis I følger den her angivne rute vil I komme gennem nogle af de vigtigste naturtyper.

1 ULVSHALE SKOVEN

Ulvshale Skoven er helt speciel. Den er let og lys. I finder ikke en lignende skov i Danmark. Dette skyldes overvejende to forhold.

For det første vokser skoven på stengrund – flintestengrund. Halvøen Ulvshale er dannet af flintesten fra Møns Klint. Når klinten nedbrydes forsvinder kridtet langt til havs, hvorimod de tunge flintesten med strøm og bølger transporteres nordover og mod vest og sydover og mod vest, hvor de har dannet henholdsvis Ulvshale Halvøen og Hårbølle Pynt. Flinten på Ulvshale er arflejret i store volde – strandvolde. De ældste strandvolde findes nær Hegnede Bakke, de yngste

på den nordlige del af Ulvshale. De giver skovbunden et bølget udseende med vandfyldte lavninger mellem voldene. Altså, og i kort form: Hvor Ulvshale Skoven vokser i dag var engang hav.

For det andet afslører Ulvshale Skovens udseende at den blev erklæret for ikke skov. Men det resultat at græsningen kunne fortsætte, indtil skoven blev opkøbt og tilplantet i perioden 1840- 1860. Ulvshale Skoven rummer et væld af forskellige træarter – inklusive buske. Skoven bliver drevet som naturskov, hvilket vil sige den stort set får lov til at passe sig selv. Falder et træ, får det lov til at ligge og rådne. Og rådrende træer tiltrækker mængder af insekter, som lever af træet. Og insekterne tiltrækker fugle. Så vi får en skov der både er artsrig på planter og dyr. Og svampe. Om efteråret kan Ulvshale Skoven være et sandt eldorado for svampesamlere.

bøgens og egens frugter (bog og agern) – hvilket var knap så slemt for skoven. Men ikke desto mindre var Ulvshale Skoven så nedbidt og fornavnet, at da man vedtog at beskytte de danske skove med Skovloven af 1805, var Ulvshale Skoven i så dårlig stand, at den blev erklæret for ikke skov. Men det resultat at græsningen kunne fortsætte, indtil skoven blev opkøbt og tilplantet i perioden 1840- 1860. Ulvshale Skoven rummer et væld af forskellige træarter – inklusive buske. Skoven bliver drevet som naturskov, hvilket vil sige den stort set får lov til at passe sig selv. Falder et træ, får det lov til at ligge og rådne. Og rådrende træer tiltrækker mængder af insekter, som lever af træet. Og insekterne tiltrækker fugle. Så vi får en skov der både er artsrig på planter og dyr. Og svampe. Om efteråret kan Ulvshale Skoven være et sandt eldorado for svampesamlere.

dækket med sand eller blot oversvømmet, idet kystlinjen – grænsen mellem land og vand – hele tiden ændrer sig. Desuden skal planterne kunne klare at overleve i det ørkenagtige bagland.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

1. Prøv at finde nogle forskellige tilpasninger hos planterne. For eksempel: tyk hud, hår, vokslag på bladene, luftfyldte frø som kan flyde et andet sted hen og spire.

2. Kig på de mange forskellige insekter og andre smådyr der lever langs stranden.

3 SOMMERHUSE PÅ ULVSHALE

Ulvshale er en sand opvisning af "sommerhuset gennem tiden". Flere faktorer spiller sammen om at gøre Ulvshale til et eftertragtet sommerhusområde. For det første er Ulvshale et dejligt naturområde med god badestrand, og spændende skov, hede og eng at gå tur i. For det andet er jorden på Ulvshale ikke særlig god landbrugsjord, så landbruget har ikke i så høj grad været ude efter dyrkningsmuligheder her.

En stribe sommerhuse ved Sandvejen er bygget mellem 1918 og 1921. De ligger på en række langs skovbrynet, og er ret ensartede hvad angår materialer, form og farver. Ofte sorte med høj tagrejsning og altan.

Langs sandvejens fortsættelse i Mågenakken ligger en lille klat sommerhuse helt uden for skoven. Og helt tæt ved kysten. Husene er bygget i 1930'erne og 1940'erne.

På den anden side af Ulvshalevej ligger sommerhusene inde i skoven mellem birke- og fyrretræer. Sommerhusene har forskelligt udseende. Enkelte sommerhuse fra 1970'erne og 1980'erne er bygget i mursten og har mere karakter af parcelhuse.

På Ulvshale finder vi også nogle tidligere somerpensionater, blandt andet Peters Hal og Kongens Ø. Både disse og de ældste sommerhuse er en del af den sundhedsbølge som gik over Europa i starten af 1900-tallet – og særligt forstærket i 30'erne. Der blev lagt vægt på krop, lys og luft.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

1. Find strandvoldene i skoven og forsøg at tegne et par stykker ind på et kort.

2. Lær forskellige træer at kende ved at sammenligne deres blade med billederne i en bog om træer.

3. Fang små dyr, ved at tage bark af faldne træer, løfte grene, kigge under sten, etc.

2 ULVSHALE STRAND

Ulvshale strand er en af Møns mange fine badestrande. Her kan I slappe af, dase, bade, nyde solen – og gå lange ture langs stranden. Hvis vinden har været i det rigtige østlige hjørne er der mulighed for at finde rav. Men også andre former for opskyl kan det være interessant at kigge på: ålegræs, fine trådformede alger, forskellige muslingskaller, og plastikdumper fra forbrugssamfundet.

I klit- og digelandet bagved er der god mulighed for at iagttage forskellige planter og deres tilpasninger til livet i de barske omgivelser. Planterne lever i stadig fare for at blive skyllet eller blæst væk, blive

Ruten er ca. 8 km

4 TANGDIGET

For at undgå oversvømmelser har det mange steder i Danmark været helt almindeligt at bygge tangdiger. Det var meget nærliggende at anvende de opskyllede tangvolde på stranden, idet de blot skulle flyttes nogle få meter ind i land og bygges op som et dige. I første halvdel af 1700-tallet blev der bygget mange tangdiger overalt i landet. Også på Møn. Efter 1800 var det ikke mere så almindeligt at bygge tangdiger til beskyttelse mod oversvømmelse. Derimod opførte man tangdiger som værn mod løsgående kreaturers indtrængen i skoven. Tangdiget langs Ulvshale Skovens nordside er et sådant dige. Bygget for 150-200 år siden. For at holde græssede kreaturer på strandene nord for skoven ude af skoven. Møn Turistbureau har lavet en specialbrochure om tangdige.

5 VOGTERHUSET

Vogterhuset ved diget var bolig for den mand, der vogtede kvæget på strandene nord for skoven. Disse enge tilhørte bønderne fra Udby – en landsby lige uden for Stege. Og da Ulvshale Skoven tilhørte Stegeborgerne var der ordentlig lagt i oven til adskillige interessekonflikter.

6 SKANSEN

Skansen mod nord er bygget til forsvaret mod englænderne under englandskrigene i starten af 1800-tallet. Skansen var bemannet med soldater som holdt øje med om der kom engelske skibe ind nordfra. Skansen kom aldrig i brug.

7 FLINTEINDUSTRI PÅ ULVSHALE

Som omtalt i afsnittet om Ulvshale Skov er hele Ulvshale halvøen dannet af flintesten som stammer fra Møns klint. Flintestene blev af bølgerne kastet op i store volde – strandvolde. De strandvolde kan I sagtens finde, hvis I går tur i Ulvshaleskoven. Specielt hvis I går på tværs af halvøen. Op og ned, op og ned, går det. Her var altså hav engang,

siden strand, og nu er der skov. Flinten har engang været udnyttet. På spidsen af Ulvshale lå et flinteværk. Flinten blev gravet op rundt omkring på halvøen og på tipvogne transporteret op til fabrikken, hvor den blev sorteret og sejlet ud i den store verden. Den runde flint (kugleflinten) blev brugt til at knuse kridtet når man skulle lave cement på cementfabrikkerne. Noget flint blev brugt til vejmaterialer, andet til fremstilling af sandpapir. Flintegravningen ophørte i 1974, men I kan stadig finde masser af spor fra dengang på Ulvshale: de mange aflange søer er gamle huller fra flintegravningen, nogen steder rester af tipvognspor, det gamle flinteanlæg og rester af opbevaringsanlægget og udskibningshavnen.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

1. Gå på jagt efter nogle af de spor i landskabet som viser at der engang har været gravet flint på Ulvshale.

8 ENEBÆRLAND

Følg stien mellem de store enebærbuske. En helt speciel oplevelse. Når I kommer ind i skoven igen, kan I bemærke de mange enebærbuske som vokser rigtig dårligt i skoven. Enen kræver meget lys og bliver derfor meget nemt skygget væk af andre træer. De mange udgående enebærbuske i den nordlige del af skoven viser at denne del af Ulvshale Skoven oprindeligt har bestået af enebærbuske.

9 ULVSHALEGÅRD

Ulvshalegård blev bygget som et forsøg på at opdyrke nogle af Ulvshales meget magre arealer – og holde får på nogle andre. I dag er gården udelukkende bolig, og stald og lade fungerer i dag som Naturcenter.

10 ULVSHALE ENGE OG HEDE

Som mange andre naturområder er Ulvshale enge og hede under naturpleje. Ved forskellige menneskelige indgreb forsøger man at opretholde en bestemt "naturtilstand". Hvis man intet foretager sig breder træerne sig hurtigt, og området vokser til som skov. Det samme gælder generelt for langt det meste af Danmark. Hvis landmændene opgav landbruget, ville alle dyrkede arealer blive til skov i løbet af relativt få år. Hvorfor så det besvær med naturområderne, som naturpleje vitterligt er? Hvorfor ikke bare lade dem vokse til når det nu er det naturen så gerne "vil"?

Fordi vi ønsker at bevare landskabet i en ganske bestemt tilstand, nemlig som det så ud for omkring 100 år siden, dengang landmændene stadig benyttede det til kreaturgræsning, høslet og brændehugst. Naturpleje går ofte ud på at efterligne fortidens processer, netop for at bevare landskabet som det så ud i fortiden. Kvæg græsser. Træer fældes. Buske ryddes. Græs slås. Lyng brændes af. Alt med et formål at opretholde en fortidig tilstand og dermed blandt andet sikre at et større antal dyre- og plantearter kan overleve. Området har en meget stor artsrigdom.

Ulvshale enge og hede er et virkelig snirklet og spændende område at færdes i. Inde på heden ligger en række småsøer, huller efter flintegravningen på Ulvshale. Disse søer indeholder et rigt dyreliv.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

1. Find eksempler på naturpleje på Ulvshale Hede
2. Tag net og spand med og fang smådyr i de små vandhuller på heden

ULVSHALE

Tekst: Stig Wehr - Layout: Bjørn Bekkeme - Foto: DT Fotoarkiv, GeoCenter Møns Klint m.fl.

MØN TURISTBUREAU

Storegade 2, DK-4780 Stege · Tel.: +45 55 86 04 00. Fax +45 55 81 48 46
e-mail: info@visitmoen.com · www.visitmoen.com

MØN TURISTBUREAU

Denne folder er fremstillet med tilskud fra EU kommissionens InterReg IIIA program.

